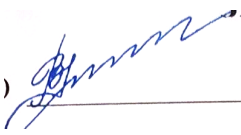

Вінницький національний медичний університет ім. М. І.Пирогова

Кафедра ФТИЗИАТРІЇ З КУРСОМ КЛІНІЧНОЇ ІМУНОЛОГІЇ ТА
АЛЕРГОЛОГІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В. о. ректора ЗВО

Вікторія ПЕТРУШЕНКО
«31» серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
ФТИЗИАТРІЯ

підготовки **другий (магістерський) рівень вищої освіти**
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності 221 «Стоматологія»
(шифр і назва спеціальності)

факультет стоматологічний
(назва факультету)

2023 рік

Робоча програма з дисципліни «Фтизіатрія»
(назва навчальної дисципліни)

підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти, освітньої кваліфікації Магістр стоматології, професійної кваліфікації Лікар-стоматолог.

„31” 08____, 2023 року.

Розробники:

завідувач кафедри к. мед. н., доцент Кулик Людмила Григорівна
асистент кафедри Дубчак Людмила Іванівна

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри
фтизіатрії з курсом клінічної імунології та алергології

Протокол від. “31__”08__2023 року № 1

Завідувач кафедри

 (доц. ЗВО Людмила КУЛИК)
(підпис) (прізвище та ініціали)

“__31__”__08__2023 року

Схвалено методичною радою терапевтичних дисциплін Вінницького національного медичного університету ім.М.І.Пирогова за напрямом підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти у галузі знань 22 Охорона здоров'я

Протокол від. “_31_”__08____2022 року № 1_

Голова

 (проф. ЗВО Микола СТАНІСЛАВЧУК)
(підпис) (прізвище та ініціали)

“_31_”__08__2023_року

ВСТУП

Програма вивчення навчальної програми з дисципліни «Фтизіатрія» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Медицина» (2022), другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 221 «Стоматологія», освітньої програми «Стоматологія» відповідно до Стандарту вищої освіти з спеціальності 221 Стоматологія галузі знань 22 Охорона здоров'я для другого (магістерського) рівня вищої освіти, введенного в дію наказом МОН №879 від 24.06.2019 р.

Анотація навчальної дисципліни

Програма дисципліни «Фтизіатрія» складена відповідно до порядку підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня освіти у вищих медичних навчальних закладах освіти України у відповідності до вимог кредитно-трансферної системи організації навчального процесу ECTS, примірного навчального плану підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 221 «Стоматологія», освітньої програми «Стоматологія».

Дисципліна є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми Стоматологія 2022, циклу професійної підготовки магістра стоматології, розрахована на 1 кредит, який здобувачі освіти засвоюють протягом 8 семестру на 4 році навчання.

Основним фокусом програми є отримання знань з дисципліни «Фтизіатрія», вивчення якої необхідне для успішного засвоєння дисциплін професійної підготовки. Предметним напрямком програми є отримання знань з предмету «Фтизіатрія», формування практичних навичок та вмінь.

Робоча програма складена на основі:

- освітньо-професійної програми «Стоматологія» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої кваліфікації «Стоматологія 2022», галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 221 «Стоматологія» ВНМУ ім.М.І.Пирогова, (Вінниця -2022);
- навчального плану спеціальності 221 «Стоматологія» на 2023-2024 навчальний рік;
- положення про організацію освітнього процесу у Вінницькому національному медичному університеті ім.М.І.Пирогова (2021);
- примірної програми навчальної дисципліни «Фтизіатрія» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої кваліфікації «Магістр стоматології», галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальностей 222 «Стоматологія» , Вінниця, 2021;

1. Опис навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Фтизіатрія» призначена для закладів вищої освіти МОЗ України у відповідності до вимог кредитно-трансферної системи організації навчального

процесу ECTS, заснованої на поєднанні технологій навчання за розподілами та залікових кредитів оцінки – одиниць виміру навчального навантаження здобувача освіти необхідного для засвоєння дисципліни або її розділу.

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є: а) лекції, б) практичні заняття, в) самостійна робота студентів.

Поточна навчальна діяльність студентів контролюється на практичних заняттях у відповідності з конкретними цілями. Рівень підготовки студентів визначається на підставі результатів письмової або усної відповіді на контрольні питання, розв'язуванні ситуаційних задач, інтерпретації рентгенограм та результатів лабораторного обстеження харкотиння, їх трактуванні та оцінці їх результатів, контролю практичних навичок (огляд хворого, збір анамнезів, клінічні розбори пацієнтів, складання алгоритмів клінічного обстеження та лікування при певній локалізації туберкульозного процесу, проведення диференційної діагностики на підставі визначених симптомів та синдромів у хворого, оцінку результатів інструментальних, лабораторних обстежень, функціональних проб).

Підсумковий контроль засвоєння дисципліни здійснюється по її завершенню у формі заліку згідно навчального плану для спеціальності 221 «Стоматологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є клініка, діагностика, лікування та профілактика захворювань з галузі фтизіатрії.

Міждисциплінарні зв'язки. Фтизіатрія як навчальна дисципліна:

а) ґрунтується на вивченні студентами анатомії, фізіології, гістології, мікробіології, вірусології та імунології, патофізіології, патоморфології, рентгенології, фармакології, пропедевтики внутрішньої медицини, пропедевтики педіатрії, радіології, гігієни та екології й інтегрується з цими дисциплінами;

б) передбачає при вивченні взаємозв'язок з наступними дисциплінами: внутрішня медицина (пульмонологія, ендокринологія), хірургія, оториноларингологія, урологія, гінекологія, неврологія, інфекційні хвороби, епідеміологія, педіатрія, дитячі інфекції, онкологія) та формування умінь застосовувати знання з фтизіатрії в процесі подальшого навчання і в професійній діяльності;

в) сприяє пропаганді і дотриманню здорового способу життя та профілактиці інфекційних захворювань в процесі життєдіяльності.

г) передбачає інтеграцію з внутрішньою медициною (пульмонологія, ендокринологія, гінекологія, ревматологія), хірургією, отоларингологією, неврологією, інфекційними хворобами, епідеміологією, педіатрією, дитячими інфекційними хворобами, стоматологією, онкологією.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Фтизіатрія» є набуття теоретичних знань та практичних навичок щодо своєчасного виявлення, лікування та профілактики туберкульозного захворювання в процесі вивчення дисципліни «Туберкульоз».

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Фтизіатрія» є опанування студентами навичок діагностики, лікування та профілактики туберкульозу, організації надання медичної допомоги хворим на туберкульоз на первинному, вторинному та третинному рівнях.

2.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна.

Згідно ОПП «Стоматологія» дисципліна забезпечує набуття студентами наступних **компетентностей**:

Інтегральні (ІК): - Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень і/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Здатність спілкуватися англійською мовою.

ЗК 6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність працювати в команді.

ЗК 13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК):

ФК 1. Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні данні.

ФК 2. Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.

ФК 3. Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани.

ФК 4. Спроможність планувати та проводити заходи із профілактики захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області

ФК 5. Спроможність до проектування процесу надання медичної допомоги: визначати підходи, план, види та принципи лікування захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.

ФК 6. Спроможність визначати раціональний режим праці, відпочинку, дієти у хворих при лікуванні захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.

ФК 7. Спроможність визначати тактику ведення пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області з супутніми соматичними захворюваннями.

ФК 8. Спроможність виконувати медичні та стоматологічні маніпуляції.

ФК 10. Спроможність до організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів.

ФК 11. Спроможність до визначення тактики, методів та надання екстреної медичної допомоги.

ФК 14. Спроможність ведення нормативної медичної документації.

ФК 15. Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації.

ФК 18. Спроможність надавати домедичну допомогу за протоколами тактичної медицини.

Результати навчання:

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

ПРН 1. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми (за списком 1, № 27, 28, 31, 52); за стандартними методиками, використовуючи попередні дані анамнезу хворого, дані огляду хворого, знання про людину, її органи та системи, встановлювати вірогідний нозологічний або синдромний попередній клінічний діагноз стоматологічного захворювання (за списком 2, № 20, 57, 72.).

ПРН 2. Збирати інформацію про загальний стан пацієнта, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів щелепно-лицевої ділянки, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 5, № 2, 6, 7, 8, 13.).

ПРН 3. Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, рентгенологічні, функціональні та/або інструментальні) за списком 5, № 2, 6, 7, 8, 13, пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини і щелепно-лицевої області для проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2, № 20, 57, 72).

ПРН 4. Визначати остаточний клінічний діагноз дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та логічного аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи (за списком 2.1, № 11,17.).

ПРН 5. Встановлювати діагноз невідкладних станів за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, у лікувальній установі), в умовах надзвичайної ситуації, воєнного стану, нестачі інформації та обмеженого часу (за списком 4, № 3, 9.).

ПРН 7. Аналізувати епідеміологічний стан та проводити заходи масової й індивідуальної, загальної та локальної медикаментозної та немедикаментозної профілактики стоматологічних захворювань.

ПРН 8. Визначати підхід, план, вид та принцип лікування стоматологічного захворювання (за списком 2, № 20, 57, 72) шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 9. Визначати характер режиму праці, відпочинку та необхідної дієти при лікуванні стоматологічних захворювань (за списком 2, № 20, 57, 72) на підставі попереднього або остаточного клінічного діагнозу шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 10. Визначати тактику ведення стоматологічного пацієнта при соматичній патології (за списком 3, № 26) шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 12. Організовувати проведення лікувально-евакуаційних заходів серед населення, військовослужбовців, в умовах надзвичайної ситуації, у т.ч. воєнного стану, під час розгорнутих етапів медичної евакуації, з урахуванням існуючої системи лікувально-евакуаційного забезпечення.

ПРН 13. Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, використовуючи рекомендовані алгоритми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану в умовах обмеженого часу (за списком 4, № 3, 9).

ПРН 14. Аналізувати та оцінювати державну, соціальну та медичну інформацію з використанням стандартних підходів та комп'ютерних інформаційних технологій.

ПРН 17. Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю.

ПРН 18. Усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками, підвищувати загальноосвітній культурний рівень.

ПРН 19. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.

ПРН 20. Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

ПРН 21. Виконувати медичні маніпуляції на підставі попереднього та/або остаточного клінічного діагнозу (за списками 2, № 20, 57, 72, за списком 2.1, № 11,17) для різних верств населення та в різних умовах (за списком 6, № 1, 4, 8).

ПРН 23. Виконувати маніпуляції надання екстреної медичної допомоги, використовуючи стандартні схеми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 4, № 3, 9) в умовах обмеженого часу (за списком 6, № 1, 4, 8).

Результати навчання для дисципліни:

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати:

- основні показники, що характеризують епідемічну ситуацію з туберкульозу у світі та Україні;
- фактори ризику захворювання на туберкульоз;
- особливості збудника туберкульозу;
- класифікацію хіміорезистентності збудника, поняття про мультирезистентний туберкульоз;

- характеристики епідемічного процесу при туберкульозі: джерело інфекції, шляхи передачі, сприйнятливі організми;
- критерії латентної туберкульозної інфекції;
- критерії активного туберкульозу;
- основні розділи клінічної класифікації туберкульозу;
- клінічні ознаки туберкульозу;
- поняття про первинні і вторинні форми туберкульозу;
- основні підходи до виявлення та діагностики туберкульозу;
- принцип мікроскопічної діагностики туберкульозу: показання, переваги і недоліки;
- принцип культурального дослідження на рідкому та щільному середовищі в діагностиці туберкульозу: показання, переваги і недоліки;
- роль культуральних тестів медикаментозної чутливості у веденні хворих на туберкульоз;
- роль молекулярно-генетичних досліджень у діагностиці туберкульозу, зокрема мультирезистентних форм захворювання;
- роль променевих методів дослідження та основні рентгенологічні синдроми в клініці туберкульозу;
- діагностичні алгоритми для встановлення діагнозу туберкульозу на первинній, вторинній, третинній ланці медичної допомоги;
- особливості перебігу туберкульозу на тлі ВІЛ-інфекції та алгоритми діагностики та лікування туберкульозу у ВІЛ-позитивних пацієнтів;
- основні принципи лікування хворих на туберкульоз;
- стандартні режими антимікобактеріальної терапії туберкульозу із збереженою чутливістю до антибактеріальних препаратів і хіміорезистентного туберкульозу;
- основи інфекційного контролю за туберкульозом: адміністративні, інженерні заходи, заходи індивідуального контролю органів дихання;
- основи профілактики туберкульозу;
- показання до лікування латентної туберкульозної інфекції (хіміопрофілактики туберкульозу), схеми хіміопрофілактики;
- показання та протипоказання до вакцинації БЦЖ

Вміти:

- визначати фактори ризику туберкульозу;
- проводити опитування хворих з метою визначення симптомів, що можуть свідчити про туберкульоз;
- застосовувати алгоритм обстеження хворих з симптомами, що можуть свідчити про туберкульоз, на етапі первинної допомоги і розробляти клінічний маршрут пацієнта;
- визначати варіанти тактичних дій лікаря у відповідності до даних бактеріоскопічного дослідження мокротиння, рентгенологічного обстеження та інших методів діагностики;
- інтерпретувати дані мікроскопічного, молекулярно-генетичного, бактеріологічного методів виявлення збудника туберкульозу;
- оцінювати результати основних лабораторних, променевих, інструментальних методів діагностики та туберкулінодіагностики;
- проводити диференційну діагностику при кашлі;
- проводити диференційну діагностику при наявності інтоксикаційного, бронхолегеневого синдрому та найбільш типових змін на рентгенограмі грудної порожнини у хворих з симптомами, що можуть свідчити про туберкульоз;
- формулювати діагноз туберкульозу згідно з діючою класифікацією;
- організовувати лікування туберкульозу під безпосереднім наглядом;
- формувати і підтримувати прихильність хворого до лікування туберкульозу;
- призначати стандартизоване медикаментозне лікування хворим на чутливий туберкульоз і визначати результати лікування;
- призначати лікування хворим на хіміорезистентний туберкульоз;
- призначати лікування хворим на туберкульоз у поєднанні з ВІЛ-інфекцією;
- проводити відстеження контактів хворих на туберкульоз;

- проводити хіміопрофілактику туберкульозу;
- організовувати заходи адміністративного інфекційного контролю туберкульозної інфекції;
- організовувати заходи з контролю повітря закритих приміщень;
- правильно використовувати та підбирати індивідуальні засоби захисту органів дихання;
- проводити аналіз ефективності заходів протидії туберкульозу, в тому числі із застосуванням принципів когортного аналізу ефективності лікування.

3. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 30 годин, 1 кредит ECTS.

Опис навчальної дисципліни

Структура Навчальної дисципліни	Кількість годин			СРС	Рік навчання	Вид контролю
	Всього Годин/кр едитів ECTS	Аудиторних				
			Лекцій	Практичних занять		
Модуль 1 «Фтизіатрія» (змістових модулів 9)	30 Годин/ 1 кредит	4	18	8	4 курс VIII	ПК – залік

Примітка:

1 кредит ECTS становить 30 академічних годин (всього – 30 годин)

Аудиторне навантаження -73,3%, СРС -26,7%

Модуль 1 «Фтизіатрія»

Змістовий модуль 1. Загальні питання фтизіатрії

Тема 1. Збудник туберкульозу, будова, метаболізм, мінливість, стійкість у довкіллі. Класифікація. Патогенність і вірулентність мікобактерій. Джерела туберкульозної інфекції, механізм передачі, шляхи зараження. Патогенез, імунітет, патоморфоз туберкульозу. Клінічна класифікація туберкульозу

Змістовий модуль 2. Виявлення і діагностика туберкульозу

Тема 1. Методи клінічного, лабораторного та інструментального обстеження хворого на туберкульоз. Маршрут пацієнта із симптомами, які можуть свідчити про туберкульоз ротової порожнини та щелеп. Туберкулінодіагностика. Принцип методу, показання. Роль туберкулінодіагностики у виявленні латентної туберкульозної інфекції.

Змістовий модуль 3. Клінічний перебіг первинних форм туберкульозу

Тема 1. Клінічні варіанти перебігу первинних форм туберкульозу: клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика, ускладнення. Туберкульоз у дітей. Вплив масової імунізації проти туберкульозу на патоморфоз туберкульозу в дітей. Клінічний розбір пацієнта.

Змістовий модуль 4. Клінічний перебіг вторинних форм туберкульозу

Тема 1. Клінічні варіанти перебігу вторинних форм туберкульозу легеневої, позалегеневої, комбінованої локалізації. Генералізований (міліарний) туберкульоз. Туберкульоз плеври, лімфатичних вузлів, ЦНС. Клінічний розбір пацієнта.

Змістовий модуль 5. Стоматологічні форми туберкульозу

Тема 1. Клінічні варіанти перебігу стоматологічних форм туберкульозу позалегеневої, комбінованої локалізації. Туберкульоз слизової оболонки ротової порожнини і кісток щелеп. Клінічний розбір пацієнта.

Змістовий модуль 6. Лікування туберкульозу

Тема 1. Основні принципи і методи лікування хворих на туберкульоз легень. Протитуберкульозні препарати. Стандартні режими хіміотерапії. Поняття про хіміорезистентність: моно-, полі-, мультирезистентний туберкульоз. Побічні ефекти хіміотерапії туберкульозу, стратегії їх подолання.

Змістовний модуль 7. Інфекційний контроль

Тема 1. Ланцюг передачі інфекції, шляхи його переривання: виявлення, ізоляція, ефективне лікування джерел інфекції, інфекційний контроль. Інфекційний контроль: адміністративний, інженерний, індивідуальний аспекти. Поняття про контактних осіб, осередки туберкульозної інфекції. Відстеження контактів.

Змістовний модуль 8. Профілактика туберкульозу.

Тема 1. Вакцинація БЦЖ: терміни, протипоказання, техніка виконання. Перебіг післявакцинального періоду. Ускладнення БЦЖ. Показання до хіміопрофілактики **туберкульозу**. Режими хіміопрофілактики.

Змістовний модуль 9. ВІЛ-асоційований та ускладнення туберкульозу

Тема 1. Туберкульоз у хворих на ВІЛ/СНІД. Клініка. Діагностика. Особливості перебігу та лікування. Принципи ДOTS –терапії. Невідкладні стани в клініці туберкульозу: спонтанний пневмоторакс, легенева кровотеча. Діагностика, невідкладна допомога. Залік.

4. Структура навчальної дисципліни

№ з/п	ТЕМА	В с ь о г о	Л е к ці ї	Пр ак ти чні за ня тт я	С Р С
Модуль 1 «Фтизіатрія»					
Змістовний модуль 1. Загальні питання фтизіатрії					
1.	Збудник туберкульозу, будова, метаболізм, мінливість, стійкість у довкіллі. Класифікація. Патогенність і вірулентність мікобактерій. Джерела туберкульозної інфекції, механізм передачі, шляхи зараження. Патогенез, імунітет, патоморфоз туберкульозу. Клінічна класифікація туберкульозу. СРС. Поширення стоматологічних форм туберкульозу в Україні і світі.	3	-	2	1
	Всього за змістовний модуль 1	3	-	2	1
Змістовний модуль 2. Виявлення та діагностика туберкульозу					
1.	Методи клінічного, лабораторного та інструментального обстеження хворого на туберкульоз. Маршрут пацієнта із симптомами, які можуть свідчити про туберкульоз ротової порожнини та щелеп. Туберкулінодіагностика. Принцип методу, показання. Роль туберкулінодіагностики у виявленні латентної туберкульозної інфекції. СРС. Міжнародні стандарти контролю за туберкульозом, 3-я редакція	4	1	2	1
	Всього за змістовний модуль 2	4	1	2	1
Змістовний модуль 3. Клінічний перебіг первинних форм туберкульозу					
1.	Клінічні варіанти перебігу первинних форм туберкульозу: клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика, ускладнення. Туберкульоз у дітей. Вплив масової імунізації	3	-	2	1

	проти туберкульозу на патоморфоз туберкульозу в дітей. Клінічний розбір пацієнта. СРС. Диференційна діагностика туберкульозу слизової оболонки ротової порожнини.				
	Всього за змістовний модуль 3	3	-	2	1
Змістовий модуль 4. Клінічний перебіг вторинних форм туберкульозу					
1.	Клінічні варіанти перебігу вторинних форм туберкульозу легеневої, позалегеневої, комбінованої локалізації. Генералізований (міліарний) туберкульоз. Туберкульоз плеври, лімфатичних вузлів, ЦНС. Клінічний розбір пацієнта. СРС. Диференційна діагностика туберкульозу слизової оболонки червоної облямівки губ.	3	-	2	1
	Всього за змістовний модуль 4	3	-	2	1
Змістовий модуль 5. Стоматологічні форми туберкульозу					
1.	Клінічні варіанти перебігу стоматологічних форм туберкульозу позалегеневої, комбінованої локалізації. Туберкульоз слизової оболонки ротової порожнини і кісток щелеп. Клінічний розбір пацієнта. СРС. Диференційна діагностика туберкульозу верхньої і нижньої щелеп	4	1	2	1
	Всього за змістовний модуль 5	4	1	2	1
Змістовий модуль 6. Лікування туберкульозу					
1.	Основні принципи і методи лікування хворих на туберкульоз легень. Протитуберкульозні препарати. Стандартні режими хіміотерапії. Поняття про хіміорезистентність: моно-, полі-, мультирезистентний туберкульоз. Побічні ефекти хіміотерапії туберкульозу, стратегії їх подолання. СРС. Туберкульоз як прояв синдрому відновлення імунної системи на тлі антиретровірусної терапії.	4	1	2	1
	Всього за змістовний модуль 6	4	1	2	1
Змістовний модуль 7. Інфекційний контроль					
1.	Ланцюг передачі інфекції, шляхи його переривання: виявлення, ізоляція, ефективне лікування джерел інфекції, інфекційний контроль. Інфекційний контроль: адміністративний, інженерний, індивідуальний аспекти. Поняття про контактних осіб, осередки туберкульозної інфекції. Відстеження контактів. СРС. Класифікація, фармакодинаміка, побічна дія протитуберкульозних препаратів I ряду.	3,5	0,5	2	1
	Всього за змістовний модуль 7	3,5	0,5	2	1
Змістовний модуль 8. Профілактика туберкульозу					
1.	Вакцинація БЦЖ: терміни, протипоказання, техніка виконання. Перебіг післявакцинального періоду. Ускладнення БЦЖ. Показання до хіміопрофілактики туберкульозу . Режими хіміопрофілактики. СРС. Класифікація, фармакодинаміка, побічна дія протитуберкульозних препаратів II ряду.	3,5	0,5	2	1
	Всього за змістовний модуль 8	3,5	0,5	2	1
Змістовний модуль 9. ВІЛ-асоційований та ускладнення туберкульозу					

1.	Туберкульоз у хворих на ВІЛ/СНІД. Клініка. Діагностика. Особливості перебігу та лікування. Принципи DOTS –терапії. Невідкладні стани в клініці туберкульозу: спонтанний пневмоторакс, легенева кровотеча. Діагностика, невідкладна допомога. Залік.	2	-	2	-
	Всього за змістовний модуль 9	2	-	2	-
	Усього годин за модуль № 1	30	4	18	8
	Усього годин за дисципліну	30	4	18	8

Аудиторне навантаження -73,3%, СРС -26,7%

5. Теми лекцій

N п/п	Тема і зміст лекції	К-ть годин
1.	Виявлення і діагностика туберкульозу. Клінічні варіанти перебігу туберкульозу легеневої, позалегеневої, стоматологічної та комбінованої локалізації.	2
2.	Загальні принципи і методи лікування хворих на туберкульоз. Профілактика туберкульозу. Інфекційний контроль за туберкульозною інфекцією.	2
РАЗОМ		4

6. Теми практичних занять

N п/п	Тема і зміст заняття	К-ть годин
1.	Збудник туберкульозу, будова, метаболізм, мінливість, стійкість у довкіллі. Класифікація. Патогенність і вірулентність мікобактерій. Джерела туберкульозної інфекції, механізм передачі, шляхи зараження. Патогенез, імунітет, патоморфоз туберкульозу. Клінічна класифікація туберкульозу.	2
2.	Методи клінічного, лабораторного та інструментального обстеження хворого на туберкульоз. Маршрут пацієнта із симптомами, які можуть свідчити про туберкульоз ротової порожнини та щелеп. Туберкулінодіагностика. Принцип методу, показання. Роль туберкулінодіагностики у виявленні латентної туберкульозної інфекції.	2
3.	Клінічні варіанти перебігу первинних форм туберкульозу: клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика, ускладнення. Туберкульоз у дітей. Вплив масової імунізації проти туберкульозу на патоморфоз туберкульозу в дітей. Клінічний розбір пацієнта.	2
4.	Клінічні варіанти перебігу вторинних форм туберкульозу легеневої, позалегеневої, комбінованої локалізації. Генералізований (міліарний) туберкульоз. Туберкульоз плеври, лімфатичних вузлів, ЦНС. Клінічний розбір пацієнта.	2
5.	Клінічні варіанти перебігу стоматологічних форм туберкульозу позалегеневої, комбінованої локалізації. Туберкульоз слизової оболонки ротової порожнини і кісток щелеп. Клінічний розбір пацієнта.	2
6.	Основні принципи і методи лікування хворих на туберкульоз легень. Протитуберкульозні препарати. Стандартні режими хіміотерапії. Поняття про хіміорезистентність: моно-, полі-, мультирезистентний туберкульоз. Побічні ефекти хіміотерапії туберкульозу, стратегії їх подолання.	2
7.	Ланцюг передачі інфекції, шляхи його переривання: виявлення, ізоляція, ефективне лікування джерел інфекції, інфекційний контроль. Інфекційний контроль: адміністративний, інженерний, індивідуальний аспекти. Поняття про контактних осіб, осередки туберкульозної інфекції. Відстеження контактів.	2

8.	Вакцинація БЦЖ: терміни, протипоказання, техніка виконання. Перебіг післявакцинального періоду. Ускладнення БЦЖ. Показання до хіміопрофілактики туберкульозу. Режими хіміопрофілактики.	2
9.	Туберкульоз у хворих на ВІЛ/СНІД. Клініка. Діагностика. Особливості перебігу та лікування. Принципи DOTS –терапії. Невідкладні стани в клініці туберкульозу: спонтанний пневмоторакс, легенева кровотеча. Діагностика, невідкладна допомога. Залік.	2
РАЗОМ		18

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені програмою.

8. Самостійна робота

№п/п	Тема	Кіль-ть год.
1.	Поширення стоматологічних форм туберкульозу в Україні і світі.	1
2.	Міжнародні стандарти контролю за туберкульозом, 3-я редакція	1
3.	Диференційна діагностика туберкульозу слизової оболонки ротової порожнини.	1
4.	Диференційна діагностика туберкульозу слизової оболонки червоної облямівки губ.	1
5.	Диференційна діагностика туберкульозу верхньої і нижньої щелеп	1
6.	Туберкульоз як прояв синдрому відновлення імунної системи на тлі антиретровірусної терапії.	1
7.	Класифікація, фармакодинаміка, побічна дія протуберкульозних препаратів I ряду.	1
8.	Класифікація, фармакодинаміка, побічна дія протуберкульозних препаратів II ряду.	1
Всього		8

9. Індивідуальна робота

1. Підготовка доповідей до участі у засіданнях СНГ, студентських наукових конференціях.
2. Написання наукових статей та тез за результатами наукового практичного дослідження або огляду наукових джерел з певної наукової або практичної проблеми.
3. Підготовка та участь у вузівському та Всеукраїнському етапах олімпіади.
4. Підготовка наукових робіт до Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт.
5. Виготовлення таблиць мультимедійного забезпечення та відеофільмів.

10. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота студентів включає підготовку до практичних занять, опанування тем для самостійної позааудиторної підготовки та підготовка інформативних повідомлень з актуальних питань дисципліни:

Змістовний модуль 1. Поширення стоматологічних форм туберкульозу в Україні і світі.

Змістовний модуль 2. Міжнародні стандарти контролю за туберкульозом, 3-я редакція

Змістовний модуль 3. Диференційна діагностика туберкульозу слизової оболонки ротової порожнини.

Змістовний модуль 4. Диференційна діагностика туберкульозу слизової оболонки червоної облямівки губ.

Змістовний модуль 5. Диференційна діагностика туберкульозу верхньої і нижньої щелеп.

Змістовний модуль 6. Туберкульоз як прояв синдрому відновлення імунної системи на тлі антиретровірусної терапії.

Змістовний модуль 7. Класифікація, фармакодинаміка, побічна дія протуберкульозних препаратів I ряду.

Змістовний модуль 8. Класифікація, фармакодинаміка, побічна дія протуберкульозних препаратів II ряду.

11. Форма і методи навчання.

Форма навчання: денна; або у строки, встановлені законодавством в умовах воєнного стану та ситуації, яка склалась з Covid-19, форма навчання може бути змінена на дистанційну очну форму.

Традиційні методи навчання: словесні, наочні, практичні.

Словесні: Методи навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково пошуковий або евристичний метод, дослідницький метод.

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності, індуктивні і дедуктивні методи навчання, методи стимулювання і мотивації навчання.

Методи контролю як методи навчання (контролю з боку викладача, самоконтролю, взаємоконтролю, самокорекції і взаємокорекції).

Наочні: демонстрація мазків, культурального, молекулярно-генетичного дослідження харкотиння хворого на туберкульоз, пакету рентгенограм, комп'ютерних томограм, флюорограм, практичних навичок, історії хвороби.

Практичні методи: 1) збір скарг і анамнезу у хворих на туберкульоз, 2) інтерпретація лабораторних та інструментальних методів дослідження (ЗАК, ЗАС, бактеріоскопічне, бактеріологічне, молекулярно-генетичне дослідження харкотиння на МБТ), 3) фізикальні методи обстеження пацієнта, 4) невідкладна допомога при легеневій кровотечі та спонтанному пневмотораксі), 5) заповнення медичної документації, 6) дотримання правил індивідуальної респіраторної гігієни.

Видами навчальної діяльності студентів згідно з навчальним планом є:

- а) лекції,
- б) практичні заняття,
- в) самостійна робота (СРС), в організації якої значну роль мають консультації викладачів,
- г) консультативна допомога студентам.

Практичні заняття передбачають:

- 1) обстеження, розбір хворих з різними клінічними формами туберкульозу легень;
- 2) розбір даних рентгенологічного обстеження і результатів лабораторних методів дослідження;
- 3) вирішення ситуаційних задач, що мають клінічне спрямування.

Форма навчання денна; але у строки, встановлені законодавством в умовах ситуації, яка склалась з COVID – 19, форма навчання може бути змінена на дистанційну в програмі Microsoft Teams.

12. Методи контролю та критерії оцінювання.

Поточний контроль – здійснюється на кожному практичному занятті відповідно конкретним цілям кожної теми. Рівень підготовки студентів визначається на підставі результатів усної відповіді на контрольні питання в Додатку 1, об'єктивного обстеження пацієнта, інтерпретації результатів лабораторного та інструментального обстеження пацієнта. При засвоєнні кожної теми модуля за поточну навчальну діяльність студенту виставляється оцінка за 5-ти бальною системою згідно «Положень про організацію навчального процесу у ВНМУ ім. М. І. Пирогова».

Контроль виконання самостійної роботи, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Контроль засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, здійснюється під час підсумкового контролю.

Підсумковий контроль проводиться по завершенню вивчення блоку відповідних змістовних модулів на останньому практичному занятті у вигляді заліку в кінці VII або VIII семестрів, на підставі шкали перерахунку традиційних оцінок у рейтингові бали (200 балів) для

дисциплін, що закінчуються заліком.

Критерії оцінювання засвоєння теоретичних знань та виконання практичних навичок під час поточного та підсумкового контролю

Оцінювання усної/письмової відповіді під час поточного контролю

Оцінку «**відмінно**» отримує студент, який володіє ґрунтовними знаннями з фтизіатрії та може чітко висвітлити питання організації та проведення об'єктивного обстеження хворого на туберкульоз та призначити лікування, в повному об'ємі володіє навиками інтерпретації лабораторних та інструментальних методів дослідження. Може застосувати здобуті знання у практичних ситуаціях.

Оцінку «**добре**» отримує студент, який володіє ґрунтовними знаннями з фтизіатрії та може чітко висвітлити питання організації та проведення об'єктивного обстеження хворого на туберкульоз та призначити лікування, в повному об'ємі володіє навиками інтерпретації лабораторних та інструментальних методів дослідження, але допускає незначні помилки у висвітленні матеріалу.

Оцінку «**задовільно**» отримує студент, який володіє базовими знаннями з фтизіатрії та може частково висвітлити питання проведення об'єктивного обстеження хворого на туберкульоз та призначити лікування, в повному об'ємі володіє навиками інтерпретації лабораторних та інструментальних методів дослідження, не може пов'язати теоретичний матеріал із практикою.

Оцінку «**незадовільно**» отримує студент, який не знає теоретичних основ предмету «Фтизіатрія», допускає грубі помилки при відповіді, не розуміє базових понять та визначень, не може пояснити значення теоретичного матеріалу для практичної медицини.

Оцінювання виконання практичних навичок під час поточного контролю

Оцінка «**відмінно**» виставляється студенту, який, знає хід та послідовність самостійної навчально-дослідницької роботи для виконання практичного завдання, вміє оцінювати бактеріоскопічне, бактеріологічне та молекулярно-генетичне дослідження харкотиння хворого на туберкульоз, демонструє правильне виконання об'єктивного обстеження хворого на туберкульоз, інтерпретує рентгенологічні дослідження, вміє сформулювати діагноз згідно клінічної класифікації та призначити лікування, згідно DOTS-стратегії.

Оцінка «**добре**» виставляється студенту, який допускає неточності при оцінюванні бактеріоскопічного, бактеріологічного та молекулярно-генетичного дослідження харкотиння хворого на туберкульоз, демонструє правильне виконання об'єктивного обстеження хворого на туберкульоз, інтерпретує рентгенологічні дослідження, вміє сформулювати діагноз згідно клінічної класифікації та призначити лікування, згідно DOTS-стратегії, дещо помиляється в дозуванні препаратів.

Оцінка «**задовільно**» виставляється студенту, який знає основи практичного завдання, але зазнає труднощів при оцінюванні лабораторних інструментальних досліджень, дослідження харкотиння хворого на туберкульоз, демонструє не зовсім правильне виконання об'єктивного обстеження хворого на туберкульоз, не точно формулює клінічні синдроми та діагноз.

Оцінка «**незадовільно**» виставляється студенту, який не може продемонструвати вміння об'єктивного обстеження хворого на туберкульоз, не володіє базовими знаннями з предмету «Фтизіатрія», не вміє описати рентгенологічне дослідження пацієнта.

Оцінювання виконання самостійної роботи студентів під час поточного контролю

Самостійна робота студентів з теми, яка входить до тематичного плану оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу контролюється при підсумковому контролі.

Оцінка «**відмінно**» виставляється студенту, який глибоко і всебічно розкрив проблему, логічно виклав основні питання, навів приклади із сучасних медичних інформаційних джерел. Він уміє пов'язати матеріал даної теми з вивченими раніше розділами, що свідчить здатність аналізувати вивчений матеріал, а також чітко демонструє значення засвоєних теоретичних знань для практичної медицини.

Оцінка «**добре**» виставляється студенту, який знає і добре володіє теоретичним матеріалом, грамотно розкрив основні питання теми та її медичне значення, але при цьому не виходив за межі підручника, методичних рекомендацій.

Оцінка «**задовільно**» виставляється студенту, який розкрив базові поняття та визначення з рекомендованої теми, але не розкрив її повністю, не розуміє медичних аспектів теми, не може пов'язати теоретичний матеріал із практикою.

Оцінювання індивідуальної роботи студента

Здійснюється на підставі виконання індивідуальних завдань, науково-практичної роботи, доповіді про результати дослідження на засіданні студентського наукового гуртка та студентських наукових конференціях, написанні наукових статей та тез за результатами наукового практичного дослідження або огляду наукових джерел з певної наукової або практичної проблеми, участі у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт, участі у вузівському та Всеукраїнському етапах олімпіади (критерії нарахування балів наведені в п. 14).

13. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль засвоєння дисципліни «Фтизіатрія» проводиться у вигляді заліку у VIII семестрі на останньому занятті.

14. Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти

Нарахування балів за дисципліну проводять згідно чинного положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І.Пирогова шляхом конвертації середньої арифметичної оцінки поточної успішності здобувача освіти за універсальною 200-бальною шкалою. До нарахованих балів за поточну успішність додаються індивідуальні бали (за умови їх зарахування на підставі успішного виконання індивідуальних завдань).

Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач освіти після засвоєння дисципліни, – 200 балів. **Мінімальна кількість балів** становить 122 бали.

Результати складання студентом заліку фіксуються у відомості успішності із зазначеною кількістю балів та відміткою «зараховано» або «незараховано». Здобувачу освіти не зараховують дисципліну, якщо кількість отриманих балів менше 122, або вивчення дисципліни виконано в неповному обсязі, про що свідчить академічна заборгованість.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
180-200	A	відмінно	зараховано
170-179,99	B	добре	
160-169,99	C		
141-159,99	D	задовільно	
122-140,99	E	задовільно	
0-121-139,99	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

15. Методичне забезпечення дисципліни

1. Тези лекцій.
2. Презентації лекцій.
3. Фотокопії демонстраційних рентгенограм.

4. Методичні рекомендації практичних занять для викладачів.
5. Методичні рекомендації практичних занять для студентів.
6. Пакети ситуаційних задач.
7. Таблиці, рентгенограми та комп'ютерні томограми органів грудної клітки.
8. Історії хвороби.
9. Результати лабораторних, бактеріологічних, інструментальних та гістологічних досліджень.
10. Додаткова література.
11. Варіанти завдань для самостійної роботи студентів.
12. Ситуаційні задачі з чотирма питаннями в кожній задачі.
13. Комплекси результатів дослідження харкотиння (бактеріоскопічні, бактеріологічні та експрес-методи).
14. Комплекси результатів інструментальних обстежень хворих (рентгенограми ОГК в прямій та бокових проекціях, лінійні томограми, комп'ютерні томограми).
15. Відповідь на одне питання з переліку питань для підготовки до підсумкового контролю.

16. Рекомендована література

Основна:

1. Фтизіатрія : підручник / В. І. Петренко, Л. Д. Тодоріко, Л. А. Гришук та ін.; за ред. В. І. Петренка. – Київ : Медицина, 2015. – 471 с.
2. Фтизіатрія: посібник/ В. І. Петренко – Київ: ВСИ «Медицина», 2016. – 439 с.
3. Phthisiology: textbook (III—IV a. l.) / V.I. Petrenko, O.K. Asmolov, M.G. Boyko et al.; edited by V.I. Petrenko. — 2nd edition. – Kiev, 2018. – 416 p.

Допоміжна:

1. [Наказ МОЗ України від 25.02.2020 № 530 «Про затвердження стандартів охорони здоров'я при туберкульозі».](#)
2. [Операційне керівництво ВООЗ щодо туберкульозу. Модуль 1: Профілактика — профілактичне лікування туберкульозу \(2020, технічний переклад\)/EN](#)
3. [Операційне керівництво ВООЗ щодо туберкульозу. Модуль 3: Встановлення діагнозу — швидка діагностика для виявлення туберкульозу \(2020\)/EN](#)
4. [Операційне керівництво ВООЗ щодо туберкульозу. Модуль 4: Лікування — лікування лікарсько-стійкого туберкульозу \(2020\)/EN.](#)
5. Рознатовська О.М. Фтизіатрія : підручник для студентів стоматологічних факультетів / О.М. Рознатовська. – Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ, 2014. – 242 с. — режим доступу: http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/919/3/14_Ftyziatriya_stomat_fak.pdf
6. Профілактика туберкульозу. Навчальний посібник для студентів і лікарів-інтернів ВНМЗ IV рівня акредитації та лікарів / В.І. Петренко, М.Г. Долинська, А.В. Александрін, В.В. Петренко — К.: 2Print, 2017. — 88 с. — режим доступу: <http://tb.ucdc.gov.ua/uploads/files/prophilaktika.pdf>
7. Паліативна та хоспісна допомога хворим на туберкульоз: навчальний посібник (ВНЗ IV р. а.) / Ю.І. Фещенко, В.М. Князевич, О.М. Разнатовська, Н.А. Гріцова /Київ, 2017
8. Ведення побічних реакцій під час лікування хворих на туберкульоз та ко-інфекцію (туберкульоз/ВІЛ-інфекція/СНІД)" / Ю.І. Фещенко, С.О.Черенько, Н.А.Литвиненко та ін.. Київ, 2016 /режим доступу <http://phc.org.ua/pages/diseases/tuberculosis/materials> ,
9. Позалегеновий і міліарний туберкульоз у хворих на коінфекцію ТБ ВІЛ/ В.І. Петренко, М.Г. Долинська, О.М.Разнатовська — К.: ДКС Центр, 2015.— 112 с. — режим доступу http://tb.ucdc.gov.ua/uploads/files/usaaid_170x240_fp_new.pdf
10. Основні синдроми й методи обстеження в пульмонології: навчальний посібник / В.І. Кривенко, І.В. Непрядкіна, О.П. Федорова, С.П. Пахомова, М.Ю. Колесник, І.С. Качан, Т.Ю. Радомська. — Запоріжжя, 2018. — 132 с. - режим доступу: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/8301/1/Синдроми%20в%20пульмонології.pdf>

11. Ведення побічних реакцій під час лікування хворих на туберкульоз та ко-інфекцію (туберкульоз/ВІЛ-інфекція/СНІД)" / Ю.І. Фещенко, С.О.Черенько, Н.А.Литвиненко та ін.. Київ, 2016 /режим доступу <http://phc.org.ua/pages/diseases/tuberculosis/materials>
12. Фтизіатрія у схемах, таблицях та рисунках : навч.-метод. посібник / О. С. Шевченко, О. І. Чопорова, С. Л. Матвєєва та ін. – Харків : ХНМУ, 2016. – 176 с. - режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/13331/1/Шевченко%20Пособие%20укр%20А4.pdf>
13. Актуальні питання фтизіатрії. – Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2014, – 155 с. - режим доступу: <https://repo.dma.dp.ua/фтизіатрія.pdf>
14. Туберкульоз і права людини: ресурсний посібник. - Центр здоров'я та прав людини імені Франсуа-Ксав'є Баню та Фонд відкритого суспільства. - Фондація медичного права та біоетики України, 2015. – 135 с. - режим доступу: http://medicallaw.org.ua/fileadmin/user_upload/PDF/ресурс/Ресурс_розділ_3.pdf
15. Паліативна та хоспісна допомога хворим на туберкульоз: навчальний посібник (ВНЗ IV р. а.) / Ю.І. Фещенко, В.М. Князевич, О.М. Разнатовська, Н.А. Гріцова. - Київ: Медицина, 2017. – 128 с.
16. Лабораторна діагностика туберкульозної інфекції: навчальний посібник / Ю.І. Фещенко, О.А. Журило, А.І. Барбова. - Київ: Медицина, 2019. – 304 с.
17. Стратегічні напрями розвитку лабораторної діагностики туберкульозу в Україні : методичний посібник / Ю.І. Фещенко [та ін.] ; Нац. ін-т фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України. - Київ : Медицина, 2017. - 118 с. : табл., іл. - Бібліогр.: с. 93-95.
18. Соціо-психологічна підтримка хворих на туберкульоз для формування прихильності до лікування : навч. посіб. для студентів і лікарів-інтернів ВНМЗ IV рівня акредитації та лікарів / Л. А. Мельник [та ін.]. - Київ : Бурнос С. О., 2017. - 112 с.

17.Інформаційні ресурси.

1. Національний ресурсний центр з туберкульозу <http://tb.ucdc.gov.ua/>
2. Вебсайт Центру громадського здоров'я МОЗ України <http://phc.org.ua/>
3. Питання туберкульозу на сайті ВООЗ <http://www.who.int/tb/en/> ; <http://www.who.int/tb/ru/>
4. **Адреса сайту кафедри:** www.phthisiatry.at.ua / кафедри / кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології та алергології
5. **Адреса бібліотеки ВНМУ** (library.vsmu.edu.ua)